

Міністерство освіти і науки України
Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету
Кафедра менеджменту, економіки та права

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СВФПНЗЕ5. Контролінг

напрямок підготовки 6.030601 «Менеджмент»

професійне спрямування

«Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»

варіативна компонента «Менеджмент міжнародних авіаційних перевезень»

професійне спрямування

«Менеджмент організацій і адміністрування»

варіативна компонента «Менеджмент туристичної індустрії»

факультет менеджменту

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Кіровоградською льотною академією Національного авіаційного університету.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: О.М. Остапенко, к.п.н., ст.викл.

Обговорено та схвалено:

На засіданні кафедри менеджменту, економіки та права

Протокол від « ___ » _____ 2015 року № ___

Вступ

Програма вивчення навчальної дисципліни «Контролінг» курсанта відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра професійного спрямування «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності». Напрямок підготовки 6.030601 «Менеджмент».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процес оперативного та стратегічного управління підприємством як системи, спрямованої на досягнення усіма структурними підрозділами стратегічних і поточних цілей та прийняття управлінських рішень з оптимізації співвідношення «витрати - обсяг - прибуток».

Міждисциплінарні зв'язки: Вивчення курсу «Контролінг» базується на знаннях, одержаних курсантами і слухачами після вивчення дисциплін «Вища та прикладна математика», «Статистика», «Інформаційні системи та технології», «Економетрія», «Бухгалтерський облік і аудит» та передуює вивченню дисциплін «Маркетинг ЗЕД» та «Менеджмент ЗЕД».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1 Науково-теоретичні основи контролінгу

Тема 1 *Контролінг: сутність, функції, види та основні завдання*

Тема 2 *Характеристика об'єктів контролінгу*

Тема 3 *Організація управлінського обліку в системі контролінгу*

Змістовий модуль 2. Контролінгова діяльність на підприємстві

Тема 4 *Методичний інструментарій контролінгу*

Тема 5 *Контролінг інвестиційних проектів*

Тема 6 *Організаційно-методичні основи формування й функціонування системи контролінгу на підприємстві та процес прийняття управлінських рішень*

1 Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1 Мета викладання навчальної дисципліни «Контролінг» полягає у формуванні в майбутніх менеджерів системи знань і навичок з концептуальних засад та організаційно-методичних основ функціонування системи контролінгу на підприємстві.

1.2 Основним завданням дисципліни «Контролінг» є оволодіння знаннями з концепції контролінгу та навичками використання методів контролінгу в управлінні підприємством для забезпечення його прибутковості на основі прийняття ефективних управлінських рішень.

1.3 Згідно з вимогами освітньо-професійної програми курсанти повинні:

знати:

- сутність, функції та види контролінгу;
- організацію управлінського обліку в системі контролінгу;
- методологію оперативного й стратегічного контролінгу та контролінгу інвестиційних проектів;
- основні положення, закони України та іншу нормативну базу з питань діагностики фінансово-господарського стану підприємства.

вміти:

- оперувати методологією оперативного й стратегічного контролінгу в практичній роботі підприємства;
- створювати службу контролінгу на підприємстві;
- будувати систему планування й бюджетування в системі контролінгу на підприємстві;
- проводити діагностику фінансово-господарського стану підприємства та його підрозділів;
- проводити діагностику підтримки прийняття управлінських рішень на підприємстві.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 60 години / 2 кредита ECTS

2 Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1 *Науково-теоретичні основи контролінгу*

Тема 1 Контролінг: сутність, функції, види та основні завдання

Сутність контролінгу як функціонально відокремленого напрямку економічної роботи на підприємстві. Чинники виникнення контролінгу. Основна мета контролінгу. Функції контролінгу. Основні концепції контролінгу.

Місце контролінгу в системі управління підприємством. Взаємозв'язок контролінгу з функціями управління підприємством. Види контролінгу. Сутність стратегічного і оперативного контролінгу, структурно-логічна схема контролінгу.

Тема 2 Характеристика об'єктів контролінгу

Витрати підприємства як основний об'єкт управління в системі контролінгу, місце їх виникнення. Класифікація витрат залежно від зміни обсягу дальності: постійні, змінні, змішані. Ступінь реагування витрат на зміну обсягу діяльності підприємства: прогресивні, пропорційні, дигресивні, нейтральні. Поділ витрат відносно технологічного процесу: основні та накладні витрати. Спосіб віднесення витрат до об'єкту калькулювання: прямі та непрямі. Класифікація витрат за охопленням нормування, за характером використання ресурсного потенціалу, за ступенем можливості регулювання. Собівартість продукції та її види.

Поняття про центри відповідальності та їх класифікація. Моделі функціонування центрів витрат, прибутку, виручки, інвестицій.

Тема 3 Організація управлінського обліку в системі контролінгу

Управлінський облік як вихідний елемент системи контролінгу. Завдання управлінського обліку. Характеристика основних методів управлінського обліку. Облік за фактичною собівартістю. Облік за нормативною собівартістю.

Мета, область застосування, переваги системи «Стандарт-кост». Нормативні та бюджетні витрати. Нормативні прямі матеріальні витрати, нормативні прямі трудові витрати, нормативні загальновиробничі витрати.

Особливості та порядок організації обліку витрат і результатів в системі «Директ-костінг».

Оцінка методів управлінського обліку для вирішення завдань контролінгу.

Змістовий модуль 2 *Контролінгова діяльність на підприємстві*

Тема 4 Методичний інструментарій контролінгу

Економічний аналіз як база прийняття управлінських рішень. Плани й нормативи як вихідна база аналітичної роботи в системі контролінгу. Показники та моделі оперативного аналізу в системі контролінгу.

Аналіз відхилень - основний інструмент оцінки діяльності Центрів відповідальності. Визначення причин і аналіз залежності кінцевих результатів діяльності підприємства від встановлених відхилень.

Цілі, завдання, зміст експертної діагностики фінансово-господарського стану підприємства. Характеристика джерел інформації для експертної діагностики.

Методи стратегічної діагностики. Види стратегій підприємства як об'єкт стратегічної діагностики. Сутність і методи стратегій діагностики підприємств. Методи діагностики стратегічних позицій підприємства: аналіз сильних і слабких сторін підприємства, можливостей і загрози. Діагностика за слабкими сигналами.

Методи оперативної діагностики. Аналіз інформаційних потоків. Аналіз ризиків на підприємстві.

Методи оперативного контролінгу. Модель беззбитковості виробництва. Ефект операційного левериджу.

Тема 5 Контролінг інвестиційних проектів

Поняття про контролінг інвестиційних проектів на підприємстві. Місце контролінгу інвестиційних проектів у загальній системі контролінгу фінансово-господарської діяльності підприємства. Мета та завдання контролінгу інвестиційних проектів. Функції контролінгу інвестиційних проектів: моніторинг, аналіз, контроль та координація. Принципи контролінгу інвестиційних проектів. Види контролінгу інвестиційних проектів.

Критерії оцінки інвестиційних проектів в контролінгу. Традиційні критерії: окупність, рентабельність. Критерії з дисконтуванням грошових потоків: чиста приведена вартість, внутрішня норма доходності, ануїтет, індекс прибутковості та приведена окупність. Критерії оцінки інвестиційних проектів в умовах невизначеності: метод кращого стану, метод прийняття рішень без числових значень ймовірностей використання, метод ставки дисконтування з поправкою на ризик та метод достовірні еквівалентів.

Процес створення системи контролінгу інвестицій та його етапи.

Процес реалізації контролінгу інвестиційних проектів. Організаційна стадія процесу контролінгу інвестиційних проектів. Методи оцінки інвестиційних проектів.

Тема 6 *Організаційно-методичні основи формування й функціонування системи контролінгу на підприємстві та процес прийняття управлінських рішень*

Формування цільових функцій та елементів системи контролінгу. Місце служби контролінгу в організаційній структурі підприємства. Вимоги до створення служби контролінгу.

Структура служби контролінгу на підприємстві. Функції начальника служби контролінгу, контролера цеху, фахівця з управлінського обліку, фахівця з інформаційних систем.

Класифікація управлінських рішень. Характеристика підходів до прийняття управлінських рішень. Консалтинг як система підтримки прийняття управлінських рішень

3 Рекомендована література:

- 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.09.99 №996-XIV**
- 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «За вимоги до фінансової звітності»//Бізнес. Бухгалтерія. -1999. №28**
- 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»// Бізнес. Бухгалтерія. -2000. -№67**
- 4. Контроллинг как инструмент управления предприятия. Под ред. Н.Г. Данилочкиной. - М.: Аудит, Юнити, 1998.**
- 5. Петренко С.Н. Контроллинг/ учебное пособие. –К.: Ника-Центр, Ольга, 2003. -328с.**
- 6. Пушкар М.С. Контролінг: Монографія. –Тернопіль, 1997. -146с.**
- 7. Цигилик І.І. Контролінг (навчальний посібник у схемах і таблицях): Навчальний посібник. –Київ: Цент навчальної літератури, 2004. -76с.**
- 8. Шепітко Г.Ф. контролінг: посібник (для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання). –к.: Видавництво Європейського університету, 2004, - с. 136.**
- 9. Аксененко А.Ф. Нормативный метод учета промышленности: Теория, практика и перспективы развития - М . Финансы и статистика, 1983.**
- 10.Ананькина Е.А., Данилочкина Н.Г. Управление затратами -М.: «Издательство ПРИОР», ИВАКО Аналитик, 1998.**
- 11.Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник/ За ред. Проф. Ф.Ф.Бутинця. – 3-є вид.; перероб. і доп. – Житомир: ЖІТІ, 2001. -672с.**
- 12.Вандер Вил Р., Палий В.Ф. Управленческий учет.- М ИНФРА-М, 1997.**
- 13.Голов С.Ф. Управленческий учет.- К.: «Скарби», 1998.**
- 14.Головач А.В та ін. Фінансова статистика (з основами теорії статистики): Навч. посіб./ А.В.Головач, В.Б. Захожай, Н.А. Головач, І.Ф. Шепітко. –К.: МАУП, 2002. -224с.:іл..**
- 15.Гулін Д.В., Максименко О.Л. Система контролінгу на промисловому підприємстві // Маркетинг в Україні. - 2000. - №4, с 20-24.**

16. Гуляєва Н.М., Верещагін В.В. Моделі і методи розрахунків в інвестиційному контролінгу на торговельних підприємствах. // Регіональні перспективи - 2000. № 2-3 стор. 39-42.
17. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет.- М.: Аудит, ЮНИТИ, 1994.
18. Ивашкевич В.Б. Контроллинг: сущность и назначение // Бухгалтерский учет и аудит - 1991. №7.
19. Ковалев В.В., Соколова Я.В. Основы управленческого учета.-СПб: Лист, 1991.
20. Крупка Я.Д. Прогресивні методи оцінки та обліку інвестиційних ресурсів. - Тернопіль: Економічна думка, 2000.
21. Lucey T. Management Accounting. DP Publications Aldine House, London W12 8 AW, 1996.
22. Лев Т.А. Контролінг в фінансовому менеджменті вищого навчального закладу. - Донецьк: ІЕП НАН України, 1999.
23. Лисенко В.П. Использование системного подхода в управлении текущими затратами // Бизнес Информ. - 1999.-№1-2- С.105-108.
24. Лисенко В.П. Інформаційна база управління поточними витратами торговельного підприємства // Вісник КДТЕУ. - 1999. -№3-С. 75-84.
25. Майданчик Б. И. Основы управленческого учета // Контроллинг,-1992.-№2.
26. Манн Т., Майер Э. Контроллинг для начинающих. Пер. с -М.: Финансы и статистика, 1992.
27. Майер Э. Контроллинг как система мышления и управления. Пер. с нем. - М.: Финансы и статистика, 1993.
28. Мельник В.М. Основы економічного аналізу (короткий теоретичний і методологічний курс): Навчальний посібник. -Ірпінь, 2000. -143с.
29. Минаев З.С, Данилочкіна Н.Г., Іонов В.И., Базадзе Н. Г. Основы контроллинговых исследований.- М.: Изд-во Моск. авиац.ин-та, 1994.
30. Нидлз Б. й др. Принципы бухгалтерского учета: Пер. с англ.- М.: Финансы и статистика, 1996.
31. Николаева С.А. Особенности учета затрат в условиях рынка: Система «директ-костинг»: Теория и практика.- М.: финансы и статистика, 1993.
32. Николаева О., Шишкоава Т., Управленческий учет.-М.,1997.
33. Ореховский П.А. Контроллинг: Учебное пособие./ Международная академия Современного Знания. - Обнинск: МАСЗ, 2000.
34. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. -Тернопіль: Економічна думка. 1999. - 421 с.
35. Сіроштан М.А. та ін. Стратегічні цілі і моделі ефективної діяльності підприємства: навчальний посібник. - Х.: Око. 1999. -216с.
36. Serfling K. Cotrolling., 2 Aufl.- Stuttgart; Berlin; Koln: Kohlhammer, 1992.
37. Скоун Н.Т. Управленческий учет.- М.: Аудит ЮНИТИИ. 1997.
38. Смирнов С.А. Контроллинг: учебно-практическое пособие. -М.:МЗСИ, 1999.
39. Смирнов З.А. Основы теории организации: Учебное пособие для вузов. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. - 375 с.
40. Терещенко О.А. Функциональный инструментарий контроллинга и его роль в организации антикризисного финансового менеджмента // Экономика предприятия 2000, № 2-3, стор. 46-58.
41. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємства. Навч. посібник.-К. КНЕУ, 2000.-412 с.

42. Управление инвестициями: В 2-х т./ Под ред. В.В, Шеремета, В.М. Павлюченко, В.Д. Шапиро и др. - М.: Высшая школа, 1998.
43. Управленческий учет: Учебное пособие/Под ред. А.Д. Шеремета. -М.: ФБК-ПРЕСС, 1999.
44. Уткин З.А. Антикризисное управление. - М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем». Издательство ЗКМОС, 1997.
45. Уткин З.А. Курс менеджмента. Учебник для вузов. - М.: Из-во «Зерцало», 1998. - 448 с.
46. Фальцман В.К., Давыдов Л.А. Основы управления предприятием. - М.: ТЕИС., 2000. - 122 с.
47. Фольмут Х.Й. Инструменты контроллинга от А до Я: Пер. с нем./ Под ред. М.Л. Лукашевича и Е.Н. Тихоненковой.- М.: Финансы и статистика, 1998.
48. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем./Под ред. А.А. Туркача, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. -М.: Финансы и статистика, 1997.
49. Хорнгерн Ч. Бухгалтерский учет: управленческий аспект. Пер. с англ. - Прентис - Хол, 1997.
50. Хорнгерн Ч., Фостер Д. Учет затрат: управленческий аспект: Пер. с англ. -М.: Финансы и статистика, 1995.
51. Шим Джейк К., Сигел Джоел Г. Методы управления стоимостью и анализ затрат.- М.: Информационно-издательский дом «Филини», 1996.
52. Энтони Р., Рис Дж. Учет: ситуации и примеры. - М.: Финансы и статистика, 1993.
53. Яругова А. Управленческий учет: опыт экономически развитых стран.- М.: Финансы и статистика, 1991.

4 Форма підсумкового контролю успішності навчання диференційований залік

5 Засоби діагностики успішності навчання:

Контроль успішності та якості навчання здійснюється за допомогою рейтингової системи оцінювання, яка передбачає наступні контрольні заходи:

- поточний контроль (за темами);
- модульний (рубіжний) контроль (за модулями – одним чи кількома змістовними модулями (2 модульних контролі з дисципліни);
- підсумковий (семестровий) контроль (за навчальним курсом).

♦ Навчальні досягнення курсанта оцінюються за 100-бальною шкалою успішності на основі рівномірного розподілу балів за видами виконуваних робіт згідно зі структурою залікових модулів навчальної діяльності за змістовними модулями курсу – модульно-заліковим планом (11а – для денної форми навчання, 11б – для заочної форми навчання).

Поточний контроль успішності навчання (за темами) здійснюється за всіма елементами залікових модулів (видами навчальної роботи), проводиться на практичних заняттях з відповідних тем дисципліни і передбачає виконання поточної контрольної роботи і діагностування якості навчальної діяльності за видами самостійної підготовки: контроль засвоєння знань за лекційним модулем і модулем самостійної роботи та перевірку домашньої індивідуально-творчої контрольної роботи за індивідуальним і науковим модулями навчальної діяльності курсанта.

♦ **Поточна оцінка успішності навчання** (за темами) визначається за 100-бальною шкалою як сума балів за виконання контрольних завдань для поточного контролю успішності (поточної контрольної роботи) – 40 балів і результатів діагностування якості самостійної підготовки – 60 балів (контроль знань за темою – 20 балів і домашня індивідуально-творча контрольна робота – 40 балів).

◆ Оцінка успішності навчання за змістовими модулями визначається за 100-бальною шкалою як середня поточних оцінок успішності навчання за темами, які складають даний змістовий модуль.

◆ Акумуляована модульна оцінка успішності навчання (бальна оцінка за модуль, за яким проводиться модульний контроль) визначається за 100-бальною шкалою як середня оцінок успішності навчання за змістовими модулями, які складають даний модуль/середня поточних оцінок успішності навчання за темами модуля.

◆ У випадку, якщо акумуляована модульна оцінка успішності навчання складає не менше 60% (60 балів), відповідний модуль за бажанням курсанта може бути зарахований автоматично, без проведення модульного контролю. В іншому випадку проводиться модульний контроль.

Модульний контроль успішності навчання (за модулями) проводиться на спеціально визначених практичних заняттях і передбачає проведення модульної контрольної роботи з урахуванням акумуляованої модульної оцінки успішності навчання.

◆ Контрольна модульна оцінка успішності навчання (за результатами проведення модульного контролю) визначається за 100-бальною шкалою як сума балів за виконання контрольних завдань для модульного контролю – 40 балів і 60% акумуляованої модульної оцінки успішності навчання – 60 балів.

◆ Залікова **модульна оцінка успішності навчання** (за модулями) визначається за 100-бальною шкалою як краща (з більшою кількістю балів) з акумуляованої чи контрольної модульних оцінок успішності навчання.

◆ Акумуляована підсумкова оцінка успішності навчання (з курсу) визначається за 100-бальною шкалою як середня залікових модульних оцінок успішності навчання (за модулями).

◆ У випадку, якщо акумуляована підсумкова оцінка успішності навчання складає не менше 60% (60 балів), заліковий кредит з курсу за бажанням курсанта може бути зарахований автоматично. В іншому випадку проводиться підсумковий контроль.

Підсумковий контроль успішності навчання (за курсом) проводиться на спеціально визначених практичних заняттях або організується іншим чином і передбачає проведення підсумкової контрольної роботи з урахуванням акумуляованої підсумкової оцінки успішності навчання.

◆ Контрольна підсумкова оцінка успішності навчання (за результатами проведення підсумкового контролю) визначається за 100-бальною шкалою як сума балів за виконання контрольних завдань для підсумкового контролю – 40 балів і 60% акумуляованої підсумкової оцінки успішності навчання – 60 балів.

◆ Залікова **підсумкова оцінка успішності навчання** визначається за 100-бальною шкалою як краща (з більшою кількістю балів) з акумуляованої чи контрольної підсумкових оцінок успішності навчання.